

۱۳۰۱ ۸۶۲

ارتباط مسؤولیت بین المللی دولت و فرد در قبال جنایات های بین المللی

بنا تریس. ا. بونافه

زیر القلم:

دکتر سید علی شایان شجاعی

ترجمه:

مریم حاجی عرب

بونافه، بئاتریس I.ا. Bonafè, Beatrice I.ا.

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور: ارتباط مسوولیت بین‌المللی دولت و فرد در قبال

جنایت‌های بین‌المللی / بئاتریس.ا. بونافه؛ ویراسته

سیدعلی شایان شجاعی؛ ترجمه: مریم حاجی عرب

تهران: نشر میزان: ۱۳۹۴.

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری: ۳۶۸ ص.

978-964-511-630-7

شابک

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

عنوان اصلی: The relationship between state and

یادداشت

individual responsibility for international crimes, 2009.

مسوولیت جزایی (حقوق بین‌الملل)

موضوع

جرائم بین‌المللی

موضوع

مسوولیت دولت (حقوق بین‌الملل)

موضوع

مسوولیت اجرایی

موضوع

شایان شجاعی، سیدعلی، ویراستار

شناسه افزوده

حاجی عرب، مریم، مترجم

شناسه افزوده

KZ۷۰۷۵/ب۹الف۴

رده‌بندی نشر

۳۴۵/۰۱:

رده‌بندی دیویدی

۳۶۳۷۱ ۳:

شماره کتابشناسی ملی

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فتوکپی، الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز

از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.

لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن‌های ذیل اطلاع دهید.

۸۳۱

نشر میزان

ارتباط مسوولیت بین‌المللی دولت و فرد

در قبال جنایت‌های بین‌المللی

بئاتریس.ا. بونافه

ترجمه: مریم حاجی عرب

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۴

قیمت: ۱۹۰۰۰ تومان

شماره: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۶۳۰-۷

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاوسی‌فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱

پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب‌سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

فهرست اعلام.....	۱۱
پیشگفتار مترجم.....	۱۳
پیشگفتار مؤلف.....	۱۷
بخش نخست - رویکردهای کلی در مورد ارتباط مسؤولیت دولت و فرد در	
قبال جنایت‌های بین‌المللی.....	۲۷
فصل ۱. چارچوب کلی - تبیین مسؤولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی..... ۲۷	
۱. توضیح برخی مفاهیم پایه.....	۲۷
الف. مسؤولیت کیفری فرد.....	۲۹
ب. مسؤولیت مشدد دولت.....	۳۵
۲. هم‌پوشانی مسؤولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی.....	۴۱
الف. تجاوز.....	۴۴
ب. جنایت‌های جنگی.....	۴۶
ج. جنایت‌های علیه بشریت.....	۴۸
د. نسل‌زدایی و شکنجه.....	۴۹
۳. ارتباط مسؤولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی در کارهای کمیسیون حقوق	
بین‌الملل.....	۵۲
۴. مرور تاریخی.....	
۵۶	
فصل ۲. رویکردهای نظری در مورد ارتباط مسؤولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های	
بین‌المللی.....	۶۵
۱. مسؤولیت دوگانه در قبال جنایت‌های بین‌المللی.....	
۶۵	

۲. رویکردهای متضاد در مورد ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی ۶۸

الف. انفکاک مسئولیت دولت و فرد ۶۸

ب. مسئولیت کیفری فرد به مثابه رکن اصلی مسئولیت دولت ۷۵

۳. طرح‌های مفهومی فرد - محور و دولت - مدار ۸۸

الف. طرح مفهومی فرد - محور ۸۹

ب. طرح مفهومی دولت - مدار ۹۱

۴. ملاحظات نهایی ۹۳

بخش دوم - هم‌پوشانی مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های

بین‌المللی در رویه‌ی بین‌المللی ۹۷

فصل ۳. هم‌پوشانی رکن ۱: شرط شدت ۹۷

۱. دو مفهوم متمایز از شدت ۹۸

الف. شرط شدت در چارچوب مسئولیت و مدد دولت ۱۰۲

ب. شرط شدت در حقوق بین‌الملل کیفری ۱۰۹

۲. رویکردهای نظری در مورد شرط شدت ۱۱۷

۳. شرط شدت آن‌گونه که در رویه‌ی قضایی بین‌المللی احسان شده است ۱۲۰

الف. جنایت‌های جنگی ۱۲۰

ب. جنایت‌های علیه بشریت ۱۲۵

ج. جنایت‌های علیه بشریت: نقش سیاق کلی رفتار مجرمانه ۱۳۰

د. نسل‌زدایی ۱۳۷

هـ. تجاوز ۱۴۲

۴. ملاحظات نهایی ۱۴۹

فصل ۴. هم‌پوشانی رکن روانی: رکن روانی در برابر تفصیر ۱۵۵

۱. رکن روانی و مسئولیت دولت ۱۵۶

۲. رویکردهای نظری در مورد رکن روانی ۱۶۱

۳. رکن روانی آن‌گونه که در رویه‌ی قضایی بین‌المللی اعمال شده است.....	۱۶۴
الف. نسل‌زدایی.....	۱۶۵
ب. نسل‌زدایی: نقش سیاق کلی رفتار مجرمانه.....	۱۷۰
ج. جنایت‌های جنگی.....	۱۷۷
د. تجاوز.....	۱۷۹
۴. ملاحظات نهایی.....	۱۸۶
فصل ۵. دفاعیات و معاذیر رافع وصف متخلفانه.....	۱۸۹
۱. رویکردی نظری در مورد ارتباط دفاعیات و معاذیر رافع وصف متخلفانه.....	۱۹۰
۲. دفاعیات و معاذیر رافع وصف متخلفانه.....	۱۹۲
الف. گسره‌ی می‌پوشاند دفاعیات و معاذیر رافع وصف متخلفانه.....	۱۹۶
ب. مورد خاص «ناو».....	۱۹۹
ج. ملاحظات نهایی.....	۲۰۰
۳. معاذیر رافع وصف متخلفانه: حقیقت بین‌المللی کیفری.....	۲۰۲
۴. ملاحظات نهایی.....	۲۱۰
فصل ۶. اسناد مسؤولیت در قبال جنایت‌های بین‌المللی: اسلوب‌های مسؤولیت.....	۲۱۳
۱. پیوند مسؤولیت فرد با عمل مجرمانه‌ی جمعی.....	۲۱۴
۲. جرم عضویت در سازمان مجرمانه.....	۲۱۶
۳. اشکال مسؤولیت جمعی به موجب حقوق بین‌الملل کیفری.....	۲۲۰
۴. اقدام مجرمانه‌ی مشترک و قساوت‌های جمعی.....	۲۳۰
۵. اشکال مسؤولیت جمعی و مسؤولیت دولت.....	۲۳۷
۶. ملاحظات نهایی.....	۲۴۲
فصل ۷. احراز مسؤولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی.....	۲۴۴
۱. مسایل مسؤولیت دولت نزد دادگاه‌های کیفری بین‌المللی.....	۲۴۵
۲. پیوندهای میان احراز مسؤولیت دولت و فرد.....	۲۵۵
۳. احراز مسؤولیت دولت و فرد در قبال تجاوز.....	۲۶۴
۴. ملاحظات نهایی.....	۲۷۲

بخش سوم - ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های

بین المللی..... ۲۷۵

فصل ۸ تکمیلی بودن مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین المللی..... ۲۷۵

۱. ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین المللی در رویه‌ی بین المللی..... ۲۷۵

۲. تحلیل کارکردی مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین المللی..... ۲۷۹

الف. کارکردهای حقوق بین الملل کیفری و مسئولیت دولت..... ۲۸۰

ب. کارکردهای مسئولیت دولت و حقوق بین الملل کیفری..... ۲۸۹

۳. تکلیف بین مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین المللی..... ۲۹۴

فصل ۹. سوی یک پارادایم مسئولیت دوگانه؟..... ۲۹۶

۱. رویکردهای نظری و تکمیلی بودن مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های

بین المللی..... ۲۹۶

۲. چارچوب نظری توسعه‌دهنده تکمیلی بودن مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های

بین المللی..... ۳۰۲

۳. به سوی یک پارادایم مسئولیت دوگانه؟..... ۳۱۳

کتابشناسی..... ۳۱۷

فهرست قضایا..... ۳۵۲

ضمایم..... ۳۶۳

فهرست اعلام

AD	Annual Digest and Reports of Public International Law Cases
AFDI	Annuaire français de droit international
AJIL	American Journal of International Law
AJPIL	Austrian Journal Public International Law
AVR	Archiv des Völkerrechts
BYIL	British Yearbook of International Law
Calif. L. Rev.	California Law Review
Colum. L. Rev.	Columbia Law Review
Comun. e Stud.	Comunicazioni e studi Comunità Internaz. La Comunità internazionale
Den. J. Int'l L. & Pol'y	Denver Journal of International Law and Policy
EJIL	European Journal of International Law
GYIL	German Yearbook of International Law
Hastings Int'l & Comp. L. Rev.	Hasting International and Comparative Law Review
HRLJ	Human Rights Law Journal
ICLQ	International and Comparative Law Quarterly
ILR	International Law Reports (formerly, "Annual Digest")
JACL	Journal of Armed Conflict Law
JDI	Journal du droit international
JICJ	Journal of International Criminal Justice
Max Planck Y. UN L.	Max Planck Yearbook of United Nations Law
Mich. J. Int'l L.	Michigan Journal of International Law
NILR	Netherlands International Law Review
Nord. J. Int'l L.	Nordic Journal of International Law
NYIL	Netherlands Yearbook of International Law
NYU J. Int'l L. Pol.	New York University Journal of International Law and Politics
RBDI	Revue belge de droit international
RCADI	Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de La

Haye

<i>Riv. Dir. Int.</i>	Rivista di diritto internazionale
<i>RDISDP</i>	Revue de droit international et des sciences diplomatiques et politiques
<i>RGDIP</i>	Revue générale de droit international public
<i>Va. J. Int'l L.</i>	Virginia Journal of International Law
<i>YILC</i>	Yearbook of the International Law Commission
<i>Yale J. Int'l L.</i>	Yale Journal of International Law
<i>ZaöRV</i>	Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht
AC	Appeals Chamber
ICC	International Criminal Court
ICJ	International Court of Justice
ILC	International Law Commission
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTR St.	Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia
ICTY St.	Statute of the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia
IMT	International Military Tribunal (Nuremberg)
IMTFE	International Military Tribunal for the Far East (Tokyo)
GA	General Assembly of the United Nations
PCIJ	Permanent Court of International Justice
PrepCom	ICC Preparatory Commission
SC	Security Council of the United Nations
SWGCA ICC	Special Working Group on the Crime of Aggression
TC	Trial Chamber
UN	United Nations

پیشگفتار مترجم

نمود ارزش‌های بشری در حقوق بین‌الملل در سالیان اخیر با جرم‌انگاری نقض‌های شدید آن در بقیه فردی (مسئولیت بین‌المللی کیفری فرد) و پیش‌بینی گونه‌ای مسئولیت خاص در سیاق دولتی (مسئولیت مشدد) همراه بوده است. این در حالی است که این همزیستی بسان همزیستی دیگر هنجارهای نوظهور حقوق بین‌الملل با هنجارهای قدیمی‌تر آن (از متعدد بر چگونگی تفسیر و اجرای قواعد اولیه و ثانویه مقوم این دو رژیم مسئولیت بین‌المللی (شامل عناصر مادی و معنوی، دفاعیات و معاذیر، قواعد انتساب و احراز، مواظبت، گذارده و متعاقبا به دغدغه‌هایی در مورد «وحدت»، و در تحلیل نهایی، «بقا» یا «زیرپاشی» حقوق بین‌الملل دامن زده است.

نگارنده‌ی کتاب، دکتر بناتریس بونافانتی از ذاتی بودن وحدت در بقای یک نظام و علم بر خصیصه‌ی معرفت‌شناختی وحدت، و یا کثر در آن، تلاش کرده است از خلال تحلیل صبورانه و سیستماتیک رویه‌ی بین‌المللی و رزبانی نقاط اشتراک و افتراق این دو رژیم به بررسی برخی از مشکلات و مسایل عملی ناشی از این همزیستی در پرتو مدل مفهومی کلاسیک «دولت - مدار» و رقیب مدرن «فرد - دولت» آن بپردازد و نشان دهد چرا پیش‌فرض‌ها، غایات، اصول، و انتظارات هیچ‌یک از این دو مدل، به تنهایی، نمی‌تواند در تبیین، آسیب‌شناسی، و ارائه‌ی راهکارهای عملی در پهنه‌ی مشکلات فربه حقوق بین‌الملل موجود در این حوزه راهگشا باشد.

به زعم وی، مدلی که او آن را «مدل تکمیلی مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایات بین‌المللی» می‌خواند، بسان مدلی منعطف، کمتر انتزاعی و بیشتر عمل‌گرایانه، افزون بر توان در خور توجه در تبیین مرکزیت بردوام دولت در حقوق بین‌الملل، از مزایای روش‌شناختی و ارزشی برجسته‌ای نسبت به رقبای خود برخوردار است: به لحاظ «روشی» از رهگذر تجمیع وحدت هنجاری (بسان خصیصه‌ای ذاتی) و کثرت نهادین

(همچون ویژگی عرضی) حقوق بین‌الملل، چارچوب نظری منسجمی را برای حل مسایل ناشی از احراز و اجرای عناصر تشکیل‌دهنده‌ی مسئولیت بین‌المللی دوگانه فراهم می‌آورد و از منظر «ارزشی» سازکارها و نهادهای شکل‌گرفته پیرامون دولت و فرد را در راستای تبلور و تحقق هدف غایی هر نظام حقوقی (یعنی صیانت از ارزش‌های بشری) همسو می‌سازد، باید نشست و دید وی تا چه حد در استدلال و اثبات این ادعای خویش موفق است.

با این حال، ذکر چند نکته از دید مترجم ضروری است. متن حاضر که ترجمه‌ی آن به چندین «از جمله غیرانگلیسی‌زبان بودن نگارنده و در نتیجه کاربرد مداوم ساختار و واژگان ابتدایی و یکسان» چندان ساده و یا زیبا نبود، به رغم تمامی برجستگی‌های نظری، تحلیلی‌اش، بسان هر مخلوق بشری دیگر ناقص است. برخی ایرادات مربوط به طبقه‌بندی مطالب که چنانچه در موردشان دقت بیشتری می‌شد، می‌توانست تا حدی از تکرارها و ابهامات فعلی متن بکاهد، از این عده است. همچنین، فقدان ظرافت لازم در مورد محل ذکر بریده‌های آرا که بیشتر در پاورقی صورت گرفته بود و می‌توانست به متن منتقل شود، و یا حتی ذکر برخی مطالب که صرفاً به استناد به آنها اکتفا شده بود، در زمره‌ی دیگر ایرادات شکلی کار قابل توجه است.

افزون بر این، صرف‌نظر از مبادی معرفت‌شناختی نگارنده در خصوص حقوق - و در اینجا حقوق بین‌الملل - که بسیار پراگماتیستی، رافع‌رایانه به نظر می‌رسد و خود به لحاظ فلسفی می‌تواند موضوع مناقشات و مباحثات زیادی قرار گیرد، کاستی‌های دیگری در این کار قابل مشاهده‌اند که صبغه‌ای محتوایی دارند. برای نمونه، شاید بتوان به «مسئولیت حمایت» اشاره کرد که، قطع‌نظر از آنکه بدل به هنجار - حقوقی گشته و یا صرفاً مراحل جنینی خود بسان ایده‌ای صرف را طی می‌کند، بدون تردید یکی از مهم‌ترین نقاط تلاقی مسئولیت بین‌المللی دولت و فرد در حقوق بین‌الملل موجود به شمار می‌رود و این کتاب می‌توانست محمل مناسبی برای مشارکت در پربار ساختن هر چه بیشتر نوشتگان آن به شمار رود در حالی که نگارنده با سکوت تمام از کنار آن می‌گذرد. امید است مولفان بعدی این حوزه در ایران این ایرادات و ایرادات دیگری که

قطعاً از دیدگان مترجم دور مانده است، را مدنظر قرار دهند و کارهای بهتر و قوی‌تری را که جامعه‌ی علمی ایران به‌حق شایسته‌ی آن است، تولید نمایند.

البته مترجم در مورد موضوع این کتاب دیدگاه خاصی دارد که گرچه در بسیاری از داده‌ها با آنچه در کتاب حاضر آمده، مشترک است، در تبیین، تشریح و جهت‌گیری مطالب با آن زاویه‌های اساسی دارد. ترجمه‌ی این کتاب به تعبیری صرفاً یک دق‌الباب است. اگر دری باز شد و سری برون آمد، قصه‌ی آن در و آن سر را در جایی دیگر باز خواهیم گفت.

در پایان لازم است مراتب سپاس‌گزاری عمیق خود را از تمامی اعضای خانواده‌ام به‌ویژه پدر و مادر عزیزم که صبورانه سالیان دراز است کوتاهی‌های مرا می‌بخشند، ابراز دارم. استاد عزیزم ج. ب. آق‌ن دکتر سیدعلی آزمایش که تک‌تک واژگان و اصطلاحات تخصصی متن را بازمینی و اصلاح و شخصاً پاورقی‌ها و مطالب فرانسوی متن را ترجمه کردند، و جناب آقای دکتر س. ا. علی شجاعی در بازخوانی و ویرایش متن سهم و البته متنی بزرگ بر من در ترجمه‌ی این کتاب دارند. ترجمه‌ی اولیه مشحون از لغات و واژگان مصطلح - ولی همچنان عربی - بود که دقت، ظرافت، و عزم جناب آقای شجاعی در پاسداشت پارسی‌نگاری تا حدودی آن را پدیدار می‌آورد. میزانی از ویرایش‌های ایشان در این کتاب اعمال نشده است بدان دلیل که شاید وضعیتی کنونی حقوقدانان پارسی‌زبان اندکی متن را دشوار و دیرپای می‌ساخت. با این حال زمینه‌ای فراهم‌تر. این سپاس‌گزاری ناقص خواهد بود چنانچه از لطف جناب آقای دکتر عباس شیرینی مدیریت محترم نشر میزان برای انتشار کتاب، و همراهی اساتید کرانه‌دارم آتیان دکتر حسین شریفی طرازکوهی در نظارت علمی متن، و دکتر سیدقاسم زمانی در بازخوانی و یاری در معادل‌گزینی مناسب‌تر یادی نشود. جناب آقای دکتر رامین آموخته، که نه تنها فن ترجمه که نگرشی کاملاً متفاوت به ساخت و گرامر انگلیسی را از وی آموختم، نیز در اینجا شایسته تقدیر و تشکر ویژه است که این نخستین ترجمه‌ی کتاب مستقل من است و او را در این میانه سهمی بسزا.

به علاوه مایلم از دوست همیشه همراه سرکار خانم پرستو وثوقی، دانش‌آموخته‌ی حقوق بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی، برای بازخوانی و ارائه‌ی نکات ویرایشی و

محتوایی و نیز کارمندان نشر میزان و بویژه سرکار خانم قربانی تشکر کنم. بدون آن‌ها این کتاب هرگز، آنچنان که هست به دست خواننده نمی‌رسید. با تمام این اوصاف مسؤولیت هر قصوری در روانی ترجمه، معادل‌گزینی، و فهم مطلب متوجه من است و خاضعانه هرگونه اصلاح و نظری را به دیده‌ی منت پذیرا هستم.^۱

مریم حاجی‌عرب

و من الله التوفیق

پیشگفتار مؤلف

از سویی، تحمل مسئولیت بین‌المللی به هنگام نقض تعهدات بین‌المللی توسط دولت‌ها اصلی تثبیت‌شده است. مسئولیت یادشده در صورت شدت نقض (یعنی، زمانی که به جنایت‌های بین‌المللی منجر می‌شوند) شدیدتر می‌شود. از سوی دیگر، پیش‌بینی مسئولیت کیفری اشخاص مرتکب جنایت‌های بین‌المللی توسط حقوق بین‌الملل نیز امری مسلم است. در این میان، آنچه چندان مشخص نیست، نحوه‌ی ارتباط این دو رژیم مسئولیت بین‌المللی است؛ یعنی، پیوندهای مسئولیت دولت و فرد هنگامی که ملی یکسان یا مشابه - که به ترتیب توسط اشخاص و دولت‌ها ارتکاب یافته است - به هر یک از جنایت‌های فردی و دولتی منجر می‌شود.

یکی از آخرین پرونده‌ها در مورد رسیدگی دیوان دادگستری بین‌المللی (پرونده‌ی نسل‌زدایی)^۱ نمونه‌ای مناسب از مشکلات احتمالی ناشی از عدم قطعیت چگونگی ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی به دست می‌دهد.

در این پرونده از دیوان دادگستری بین‌المللی (ICTY) خواسته شد تا در این باره حکم دهد که آیا در نیمه‌ی دهه‌ی ۹۰ میلادی ضد جمعیت مسلمان بوسنی واقعاً نسل‌زدایی صورت گرفته و آیا صربستان از لحاظ بین‌المللی در برابر این جنایت بین‌المللی مسؤول است یا خیر. درخواست مشابهی در چارچوب صلاحیت دادگاه بین‌المللی کیفری برای یوگسلاوی سابق (زین پس دادگاه کیفری یوگسلاوی سابق) که در سال ۱۹۹۳ تأسیس و عهده‌دار پیگرد مرتکبین جنایت‌های بین‌المللی در یوگسلاوی سابق شد، ثبت گردید. پیش از آنکه دیوان دادگستری بین‌المللی در ماهیت پرونده‌ی نسل‌زدایی تصمیم‌گیری کند، دادگاه کیفری یوگسلاوی سابق فرصت داشت تا اشخاص متهم به نسل‌زدایی را، با

1. ICJ, *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia)*, Preliminary Objections, Judgment, 11 July 1996, ICJ Reports 1996, p. 595 et seq.; ICJ, *Application for the Revision of the Judgment of 11 July 1996 in the Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Yugoslavia v. Bosnia and Herzegovina)*, Preliminary Objections, Judgment, 3 February 2003, ICJ Reports 2003, p. 7 et seq.; ICJ, *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Merits, Judgment, 26 February 2007, <www.icj-cij.org>.

توجه به واقعیت‌هایی که در پی آن نزد دیوان دادگستری بین‌المللی مطرح شد، محاکمه نماید.^۲ زمانی که واقعیت‌هایی یکسان مبنای مسئولیت دولت و فرد، هر دو، به شمار می‌روند و دو مرجع قضایی متفاوت ناگزیراند در مورد این واقعیت‌ها - که در دو رژیم حقوقی متفاوت شکل گرفته‌اند - اظهارنظر کنند، مسأله‌ی ارتباط مسئولیت دولت و فرد کمابیش گریزناپذیر خواهد بود. دیوان دادگستری بین‌المللی با مسایل مختلفی از این دست روبه‌رو بود: آیا دیوان دادگستری بین‌المللی می‌تواند در نبود ارزیابی مقدم مسئولیت کیفری فرد در مرحله رسیدگی مقدماتی، به احراز ارتکاب نسل‌زدایی توسط دولت بپردازد یا خیر. مسأله‌ی دیگر با مسأله‌ی اثبات ارتباط داشت: آیا دیوان دادگستری بین‌المللی می‌تواند به یافته‌های موضوعی ذی‌ربط دادگاه کیفری یوگسلاوی سابق در دادرسی استناد کند؟^۳ مسایل راجع به ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال نسل‌زدایی نیز در پیوند با موضوع اصلی مطرح‌شده نزد دیوان (یعنی، احراز مسئولیت صربستان در قبال نسل‌زدایی) رخ می‌دهند. برای نمونه، این نکته مبهم بود که آیا نقض مادی متضمن مسئولیت دولت در قبال نسل‌زدایی باید به همان نحوی احراز شود که رکن مادی (*actus reus*) منجر به مسئولیت فردی^۴ به موجب حقوق بین‌الملل کیفری احراز می‌شود؟ به همین ترتیب، طرفین دعوا در این مورد اختلاف‌نظر داشتند که آیا شرط تقصیر دولت به مثابه رکن ضروری احراز مسئولیت آن در قبال نسل‌زدایی، در واقع، با رکن روانی مورد نیاز برای مسؤول‌دانستن متهم در قبال همان جنایت به موجب حقوق بین‌الملل کیفری متناظر است یا خیر.

این پرونده فقط یکی از پرونده‌های ناشی از ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی به شمار می‌رود. امروزه، شمار پرونده‌های مشابه در حال افزایش است و با توسعه‌ی سریع سازکارهای اجرایی حقوق بین‌الملل کیفری در سطح بین‌المللی و اعتماد فزاینده بر نهادهای بین‌المللی (سیاسی یا قضایی) به منظور ارجاع وضعیت‌هایی که در آن‌ها دولت‌ها در قبال جنایت‌های بین‌المللی مسؤول‌اند، روبه‌روایم. برای نمونه، عملیات بمباران یوگسلاوی سابق توسط ناتو در سال ۱۹۹۸ طرح دعاوی

2. See ICTY, Prosecutor v. Krstić, TC, Judgment, 2 August 2001, and AC, Judgment, 19 April 2004; ICTY, Prosecutor v. Blagojević and Jokić, TC, Judgment, 17 January 2005.

3. Individual Liability

مسئولیت دولت و فرد را نزد دیوان دادگستری بین‌المللی^۴ و دادگاه کیفری یوگسلاوی سابق در پی داشته است.^۵ وضعیت دارفور را می‌توان نمونه‌ی دیگری دانست که شورای امنیت را ناگزیر ساخت اقدام‌هایی را هم نسبت به دولت سودان^۶ و هم نسبت به اشخاص مسؤول در قبال جنایت‌های بین‌المللی ارتکاب‌یافته در آن کشور اتخاذ کند و برای نخستین بار فرصت اعمال صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری را طبق ماده‌ی ۱۳(ب) فراهم آورد.^۷ افزون بر این، پرونده‌هایی وجود دارد که در آن‌ها قانونی بودن عملی که به جنایت‌های بین‌المللی منجر می‌شود، ارزیابی شده است. این ارزیابی یا در

۴. صربستان و مونته‌نگرو دادخواست‌هایی را نزد دیوان دادگستری بین‌المللی علیه ده عضو ناتو به ثبت رساندند. هر چند، دیوان صلاحیت خود را احراز نکرد. برای آگاهی بیشتر ملاحظه کنید:

ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Belgium)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 279 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Canada)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 429 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. France)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 575 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Germany)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 720 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Italy)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 865 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Netherlands)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 1101 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. Portugal)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 1160 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. United Kingdom)*, Preliminary Objections, Judgment, 15 December 2004, ICJ Reports 2004, p. 1307 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Yugoslavia v. Spain)*, Request for the Indication of Provisional Measures, Order, 2 June 1999, ICJ Reports 1999, p. 761 et seq.; ICJ, *Case concerning Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United States of America)*, Request for the Indication of Provisional Measures, Order, 2 June 1999, ICJ Reports 1999, p. 916 et seq.

5. The ICTY "Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia" (13 June 2000), which recommended that no investigation be commenced before the ICTY, is available at <www.un.org/icty/pressreal/nato061300.htm>.

6. See SC Resolutions 1547(2004), 1556(2004), 1564(2004), 1574(2004), 1585(2005), 1588(2005), 1590(2005), 1591(2005), 1593(2005), 1627(2005), 1651(2005), 1663(2006), 1665(2006), 1672(2006), 1679(2006), 1706(2006), 1709(2006), 1713(2006), and 1714(2006), <www.un.org/Docs/sc>.

به پرونده‌ی فوق در فصل ۷ پرداخته شده است.

7. SC Resolution 1593(2005) of 31 March 2005, <www.un.org/Docs/sc>.

چارچوب مسؤولیت دولت (برای نمونه، دیوان میان آمریکایی حقوق بشر)^۸ صورت گرفته است یا به موجب حقوق بین‌الملل کیفری (برای نمونه نزد دادگاه بین‌المللی کیفری برای رواندا - زین پس دادگاه کیفری رواندا).^۹ ولی در هر مورد، ارزیابی می‌توانسته طبق رژیم دیگر مسؤولیت بین‌المللی نیز صورت گیرد. حتی مواردی وجود دارد که در آن‌ها دادگاه‌ها و دیوان‌های بین‌المللی این مسؤولیت دوگانه را به صراحت به رسمیت شناخته‌اند. غیر از پرونده‌ی نسل‌زدایی،^{۱۰} می‌توان به پرونده‌ی *فورونزیا* اشاره نمود که در آن دادگاه کیفری یوگسلاوی سابق بین مسؤولیت دولت و فرد در قبال شکنجه تمایز قایل شد.^{۱۱}

مایل منسی از ارتباط مسؤولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی توجه اندیشمندان حقوق بین‌الملل را نیز برانگیخته است. از سویی، گاه و بی‌گاه اشاره می‌شود که دامنه‌ی هم‌وشان آن دو یکسره روشن نیست،^{۱۲} به‌ویژه با توجه به تمایز ارکان

8. See, for example, the IACHR, *Velasquez Rodriguez Case*, Judgment, 29 July 1988, *Annual Report of the Inter-American Court of Human Rights*, Series C No. 4, 1988, and more recently, the IACHR, *Myrna Mack Chang Case*, Judgment, 25 November 2003, *Annual Report of the Inter-American Court of Human Rights*, Series C No. 101, 2003.

۹. دادگاه کیفری رواندا در تصمیمی دوران‌ساز، مفهومی قضایی نسل‌زدایی در رواندا را به مثابه «درک عمومی» پذیرفت و بدین گونه دادستان را از تکلیف اثبات بودن عملیات منجر به نسل‌زدایی به صورت موردی رها ساخت:

ICTR, *Prosecutor v. Karemera et al.*, AC Decision on Prosecutor's Interlocutory Appeal of Decision on Judicial Notice, 16 June 2005.

پرونده‌ی یادشده به تفصیل در فصل ۳ بررسی شده است.

۱۰. اگرچه تمرکز اصلی کنوانسیون نسل‌زدایی بر مسؤولیت کیفری فرد می‌باشد، دیوان دادگستری بین‌المللی یادآور می‌شود مسؤولیت کیفری فرد هیچ‌یک از اشکال مسؤولیت دولت را نمی‌سازد:

ICJ, *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia)*, Preliminary Objections, Judgment, 11 July 1997, *supra* note 1, para. 32.

۱۱. بر اساس حقوق بشردوستانه، ممکن است مسؤولیت دولت نیز افزون بر مسؤولیت کیفری فرد در نتیجه‌ی عمل آن دسته از مأموران دولتی که به شکنجه مبادرت کرده یا در جلوگیری یا مجازات آن کوتاهی کرده‌اند، مورد پیگرد قرار گیرد. چنانچه شکنجه به عنوان رویه‌ی گسترده مأموران دولتی انجام گرفته باشد، به نقض شدید یکی از تعهدات بین‌المللی، که از اهمیت اساسی برای حمایت از موجود انسانی برخوردار است، در مقیاسی گسترده می‌انجامد و از این روی عمل متخلفانه‌ی بسیار شدیدی را شکل می‌دهد که مسؤولیت دولت را در پی خواهد داشت:

ICTY, *Prosecutor v. Furundžija*, TC, Judgment, 10 December 1998, para. 142.

۱۲. ماریا اسپیندی در مقاله زیر بر آن است کمیسیون حقوق بین‌الملل با وجود پذیرش پیوند این مفاهیم، ارکان آن‌ها را روشن نکرده است.

M. Spinedi, 'international crimes of State. The Legislative History', in J.H.H. Weiler et al. (eds.), *international crimes of State. A Critical Analysis of ILC's Draft Article 19 on State Responsibility* (Berlin, De Gruyter, 1989), p. 138.

جنایت‌هایی که مسئولیت کیفری فرد را در بر دارند و ارکان اعمال متخلفانه‌ی شدیدی که مسئولیت دولت را موجب می‌شوند.^{۱۳} از سوی دیگر، به مسایل خاص مرتبط با پیوند مسئولیت دولت و فرد اشاره شده است؛ از جمله، امکان مجازات نهادهای دولتی مرتکب این جنایت‌ها برای نفی مسئولیت دولت،^{۱۴} مؤلفه‌های متمایزکننده‌ی مسئولیت دولت و فرد،^{۱۵} استقلال رو به رشد مسئولیت فردی،^{۱۶} و در نهایت اثری که مسئولیت کیفری فرد می‌تواند بر احراز مسئولیت دولت و نیز اصول بنیادین آن بر جای گذارد.^{۱۷}

آخرین مسأله‌ای که در پرونده‌های بین‌المللی و نیز توسط اندیشمندان حقوق بین‌الملل مطرح شده است، این است که آیا مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی خط و روی مختلف سکه‌ی واحد مسئولیت بین‌المللی به شمار می‌روند، یا دو رژیم یکسره جدا و مستقل از هم‌اند و سرانجام اینکه آیا واقعاً می‌توان میان این دو

۱۳. شریف بسیونی در صفحات ۲۹ و ۱۰ کتاب زیر در مورد اینکه مسئولیت دولت در قبال جنایت‌های بین‌المللی را بتوان بدون اثبات مسئولیت کیفری فردی تصمیم‌گیران و مرتکبان اصلی همان واقعیت‌ها احراز کرد، مورد تردید قرار می‌دهد:

- M.C. Bassiouni, 'The Sources and Content of International Criminal Law: A Theoretical Framework', in M.C. Bassiouni (ed.), *International Criminal Law*, vol. I (Ardsley, Transnational Publishers, 1999).

به همین ترتیب، روزن مسأله‌ی امکان احراز مسئولیت دولت با استناد به احراز مقدم مسئولیت کیفری نهادهای دولتی را مطرح کرده است:

S. Rosenne, 'State Responsibility and international crimes: Further Reflections on Article 19 of the Draft Articles on State Responsibility', 30 *NYU J. Int'l L. Pol.* (1997-1998), pp. 161-162.

14. M.D. Evans, 'State Responsibility and National Jurisdiction', in M.D. Evans (ed.), *Remedies in International Law: the Institutional Dilemma* (Oxford, Hart Publishing, 1998), pp. 173-170; S. Rosenne, *supra* note 12, pp. 163-164.

15. A. Cassese, *International Law* (Oxford, Oxford University Press, 2001), p. 271.

16. P.-M. Dupuy, 'international criminal responsibility of the Individual and international responsibility of the State', in A. Cassese et al. (eds.), *the Rome Statute of the International Criminal Court. A Commentary*, vol. II (Oxford, Oxford University Press, 2002), pp. 1091-1099; P. Gaeta, 'On What Conditions Can a State Be Held Responsible for Genocide?', 18 *EJIL* (2007), pp. 631-648.

17. A. Bos, 'Crimes of State: In Need of Legal Rules?', in G. Kreijen (ed.), *State, Sovereignty, and International Governance* (Oxford, Oxford University Press, 2002), pp. 221-237; A. Nollkaemper, 'Concurrence between Individual Responsibility and State Responsibility in International Law', 52 *ICLQ* (2003), pp. 615-640; A. Cassese, 'On the Use of Criminal Law Notions in Determining State Responsibility for Genocide', 5 *JICJ* (2007), pp. 875-887.

رژیم در حقوق بین‌الملل پیوندهای خاصی یافت یا خیر.^{۱۸}

تحلیل آتی به این مسایل بنیادین خواهد پرداخت. گذاری در ماجرای ارتباط مسؤولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی منافع بسیاری دارد. با وجود پذیرش گسترده‌ی نوعی سیستم مسؤولیت دوگانه به سختی می‌توان پژوهش‌هایی نظری را یافت که بر ارتباط متقابل آن‌ها پرتو افکنند. بررسی این ارتباط مستلزم تحلیل صبورانه و نظام‌مند رویه‌ی بین‌المللی به منظور تفکیک و ارزیابی نقاط اشتراک این دو رژیم است. هدف این کار گردآوردن نتایج تحلیل و تدارک چارچوب نظری تا حد امکان منجمعی است که مسایل مختلف ناشی از این ارتباط در آن هضم و حل شود.

با رجوع دشواری این کار، سه دلیل ضرورت چنین پژوهشی را توجیه می‌کند. نخست، این ارتباط مسایل حقوقی خاصی را که منفعت بسیاری در اجرا و رعایت روزمره‌ی هنرهای بین‌المللی دارند، پیش می‌نهد. برای نمونه، می‌توان به مسایلی مانند امکان پیگرد نه‌ان درستی - با وجود مصونیت احتمالی آن‌ها - یا امکان

۱۸. به منظور مطالعه‌ی اجمالی مسایل نظریه‌ی ارتباط مسؤولیت دولت و فرد مطالب زیر را ملاحظه کنید:

B.I. Bonafé, 'Responsabilità dello Stato per fatti illeciti particolarmente gravi e responsabilità penale dell'individuo: due approcci a confronto', in M. Spinedi et al. (eds.), *La codificazione della responsabilità degli Stati alla prova dei fatti* (Milano, Giuffrè, 2006), pp. 501-517. See also C. Dominicé, 'La question de la double responsabilité de l'Etat et de son agent', in E. Yakpo and T. Bouraïra (eds.), *Liber Amicorum Judge Mohammed Bedjaoui* (The Hague, Kluwer Law International, 1999), pp. 143-157; M. Kamto, 'Responsabilité de l'Etat et responsabilité de l'individu pour crime de génocide. Quels mécanismes de mise en oeuvre?', in K. Boustan and J. Dormoy (eds.), *Genocide(s)* (Bruxelles, Bruylant, 1999), pp. 487-511; H. Gros Espiell, 'international responsibility of the State and Individual Criminal Responsibility in the International Protection of Human Rights', in M. Ragazzi (ed.), *international responsibility Today: Essays in Memory of Oscar Schachter* (Leiden, Boston, M. Nijhoff, 2005), pp. 151-160; L. Condorelli, 'Responsabilité Etatique et Responsabilité individuelle pour Violations Graves du Droit International Humanitaire', in L.C. Vohrah et al. (eds.), *Man's Inhumanity to Man. Essays on International Law in Honour of Antonio Cassese* (The Hague, M. Nijhoff, 2003), pp. 211-219; P.-M. Dupuy, 'States Sponsor of Terrorism: Issues of international responsibility', in A. Bianchi (ed.), *Enforcing International Law Norms Against Terrorism* (Oxford, Hart Publishing, 2004), pp. 3-16; V.D. Degan, 'Responsibility of States and Individuals for international crimes', in S. Yee and W. Tieya (eds.), *International Law in the Post-Cold War World: Essay in Memory of Li Haopei* (London, New York, Routledge, 2001), pp. 202-223; A.A. Cançado Trindade, 'Complementarity between State Responsibility and Individual Responsibility for Grave Violations of Human Rights: The Crime of State Revisited', in M. Ragazzi (ed.), *international responsibility Today: Essays in Memory of Oscar Schachter* (Leiden, Boston, M. Nijhoff, 2005), pp. 253-270.

شناسایی درجات متفاوت تقصیر بر حسب رتبه‌ی ایشان در دستگاه دولتی اشاره کرد. به طور کلی‌تر، مشخص نیست در مواردی که احراز مسؤولیت دولت و فرد در واقعیت‌هایی یکسان ریشه دارند، اثبات ارکان واحدی برای جنایت‌های بین‌المللی دولت و فرد ضروری است یا خیر. افزون بر این، می‌توان از دیدگاهی متفاوت پرسید که آیا مسؤولیت دولت در احراز مسؤولیت فرد و به عکس مسؤولیت کیفری فرد در احراز مسؤولیت دولت تأثیر دارد یا خیر. مراجع قضایی بین‌المللی به گونه‌ای فزاینده با چنین مسائلی دست به گریبان‌اند.

در حال حاضر، رویه‌ی قضایی بین‌المللی راهکارهای خاصی برای این موضوعات تدارک نداده است. با وجود این، پیچیدگی فزاینده که از ویژگی‌های پرونده‌های جدید به شمار می‌رود، عدم تناسب این رویکرد موردی را نشان می‌دهد. بنابراین، تنظیم یک چارچوب حقوقی عام به منظور بررسی نظام‌مند و منسجم مسایل مختلف ناشی از ارتباط مسؤولیت دولت و فرد در جنایت‌های بین‌المللی ضروری می‌نماید.

دوم، ارتباط مسؤولیت دولت، موردتوجه اکثراً چندان موضوع پژوهش‌های نظری نظام‌مند نبوده است و با وجود توجه بسیار به مسؤولیت دولت و حقوق بین‌الملل کیفری پدیده‌ی نسبتاً نوین ارتباط آن دو، مناسبت مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین، هدف تحلیل حاضر سازماندهی نمودن ارتباط مسؤولیت دولت و فرد و فراهم کردن چارچوب حقوقی روشنی است که از عجزی بر توافکنی بر تصویر کلی این دو رژیم مسؤولیت و نیز ایجاد علقه میان آن‌ها بر آید. این کار صرفاً تلاشی مقدماتی برای پرکردن چنین خلأیی است و به آن امید نگاشته شده است که منتهی ارتباط این دو رژیم موضوع تأملات بیشتر، ایده‌هایی متفاوت و آگاهی رو به رشد فراهم گیرد و از این رهگذر بر غنای آن افزوده شود.

به عنوان آخرین، و البته نه کم اهمیت‌ترین نکته، باید افزود که شناخت ارتباط دقیق مسؤولیت دولت و فرد در قبال این جنایت‌ها از دیدگاه نظری بسیار ضروری است. این امر مستلزم تحلیل برخی اصول بنیادین حقوق بین‌الملل و نیز تلقی‌های متفاوت از نظم حقوقی بین‌المللی است. بنابراین، درک ارتباط مورد بحث چشم‌اندازی مرجح را پیش می‌نهد که از آن می‌توان تلقی‌های متضاد از نظم حقوقی بین‌المللی را بررسی و تحولات عمده‌ی شصت سال اخیر حقوق بین‌الملل را ارزیابی کرد. تحلیل حقوقی

موشکافانه‌ی این ارتباط می‌تواند در فهم پدیده‌ی وسیع‌تر شناسایی عام مهم‌ترین تعهدات در برابر کل جامعه‌ی بین‌المللی^{۱۹} و نیز پیامدهای حقوقی احتمالی آن مفید باشد.

طرح کلی

پژوهش حاضر از دیدگاه روش‌شناختی بر مبنای تحلیلی سه مرحله‌ای پیش می‌رود. بخش نخست به روشی می‌پردازد که این ارتباط از طریق آن و از دیدگاه نظری محض به طور مطلوب قابل تصور است. از این رو، به منظور تنویر چارچوب حقوقی پژوهش ابتدا برخی مفاهیم ابتدایی بیان می‌شود. این مفاهیم (۱) ویژگی‌های اصلی دو رژیم مسئولیت بین‌المللی، (۲) هم‌پوشانی آن‌ها تا آنجا که جنایت‌های بین‌المللی مدنظرند، و (۳) نحوه‌ی برخورد کمیسیون حقوق بین‌الملل در تدوین مسئولیت دولت و نیز حقوق بین‌الملل کیفری با ارتباط آن‌ها را در بر می‌گیرد. سپس، پژوهش‌های اندیشمندان حقوق بین‌الملل بررسی می‌شوند. نه می‌توان تحلیلی نظام‌مند از ارتباط مسئولیت دولت و فرد را نه تنها در نظام حقوقی بین‌المللی یافت و نه نظریه‌ای عام در این مورد. با وجود این، اندیشمندان پیشه نظراتی را درباره‌ی مسایل خاص ناشی از این ارتباط بیان کرده‌اند که از آن‌ها می‌توان به عنوان نقاط عزمیت شناسایی طرح‌های مفهومی قابل استناد در توضیح این ارتباط سود جست. وفق طرح مفهومی "فرد - محور"، حقوق بین‌الملل کیفری جدا و مستقل از مسئولیت مشدد دولت^{۲۰} است. به موجب این دیدگاه، حقوق بین‌الملل به طور استثنایی تعهدات حقوقی را مستقیماً بر افراد تحمیل می‌کند (و تخلف از آن مستلزم مسئولیت کیفری است)، ولی این امر هیچ تأثیری بر رژیم کلاسیک مسئولیت دولت ندارد. بر اساس طرح مفهومی "دولت - مدار"، که در تلقی کلاسیک از نظم حقوقی بین‌المللی ریشه دارد، دولت تنها تابعان حقوق بین‌الملل به شمار می‌روند و مسئولیت بین‌المللی تنها بر عمل دولت ناظر است. بنابراین، مسئولیت فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی را می‌توان فقط یکی از اشکال خاص واکنش در برابر دولت مسؤول دانست. به سختی می‌توان این دو رویکرد ایده‌آلیستی را - که به هنگام کاربست در مورد مسایل عملی ناشی از ارتباط مسئولیت

19. Obligations Owed to the International Community

20. Aggravated State Responsibility

دولت و فرد به راه‌حل‌های متضادی می‌انجامد - با یکدیگر آشتی داد.

بخش دوم به تحلیل نظام‌مند رویه‌ی بین‌المللی و برخی جنبه‌های بسیار مشکل‌ساز ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی مربوط است. ناگزیر، این بخش دستچینی از مهم‌ترین مسایل نهفته در ارتباط این دو رژیم را بازنمایی می‌کند و به طور خاص مؤلفه‌های هم‌پوشان مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی را مدنظر قرار می‌دهد. این مسایل، در عین پیروی از روش‌شناسی واحد، جداگانه بررسی می‌شوند؛ به این گونه که ابتدا از طرح‌های مفهومی یادشده در بخش نخست به عنوان شرایط تطبیق و برای تبیین راهکارهایی که می‌توان به طور انتزاعی در برابر این مسایل نهاد، استفاده می‌شود و سپس از رهگذر بررسی تفصیلی پرونده‌های ذی‌ربط در رویه‌ی بین‌المللی، چگونگی بررسی و حل آن‌ها در واقعیت توجه خواهد شد.

سرانجام، بخش سوم، مادی بنیادینی که در آغاز این مقدمه بیان شد (یعنی، وجود ارتباط مسئولیت دولت و فرد در قبال جنایت‌های بین‌المللی) را بررسی می‌کند. نخست، نتایج حاصل از تحلیل رویه‌ی بین‌المللی از چشم‌اندازی کلی‌تر، یعنی چشم‌انداز تعیین چارچوب حقوقی عام، تدوین شده‌ی این ارتباط مورد بررسی قرار خواهد گرفت. سپس، طرح‌های مفهومی عام یادشده در بخش نخست در پرتوی نتایج تحلیل رویه‌ی بین‌المللی ارزیابی می‌شوند. پیوندهای مختلف مسئولیت دولت و فرد - که از رهگذر بررسی رویه‌ی بین‌المللی آشکار می‌شود - بزرگ‌نمایی‌های تکمیلی بودن این رژیم‌ها است. بنابراین، در انتها تلاش خواهد شد ارتباط آن‌ها بر اساس - در حیطه‌ی جامعی که از عهده‌ی تضمین هماهنگی مؤثرترشان برآید، توضیح داده شود.